

براهوئی راجی، مزاحمتی و آشتی ادب

غنمو آرحیات* - یوسف مینگل** - محمد اکرم رخسانی***

Abstract

This research article shows the way of expression and style, where social cultural, economical changes accured. The rhym, saying verces, and poetry discribe, the social normes of a society in this regard Brahui poetry has strong feathere. Brahui poetry represents the thoughts, feelings and psychology of people, speacilly epics refelts the norms, unrestnees and sadness of society. Mulla Mazar Badozai, Babo Abdul Rehman Kurd, and Nadir Qambarani, has played vital role while in shape of epics and revotionery poetry.

ادب ناسیالی بنیاتی وڈیٹ راج ء سے تو ہم گرنچ مریک۔ کہ اسہ راجی زندء سے ٹی مختلف شعبہ غاک مریرہ ہر افے ٹی زبان ء دودر بیدگ (ثقافت) ادب نا پڑا اہمو شعبہ سر پدمنگ مریرہ۔ گواچنی آ زائتکار (ادیب) یا نوشته کار اس ہر راج آن تعلق تحک اموراج نا نمائندگی ء تینا تخلیق ء نوشت و فن پارہ ٹی کیک۔ اگہ نوشته کار یا ازمکار (فن کار) کس تینا تخلیق ت تینا راج نا نمائندگی ء

* لیکچرار، براہوئی گورنمنٹ ڈگری کالج نوشکی

** لیکچرار، شعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان کوئٹہ

*** لیکچرار، براہوئی گورنمنٹ ڈگری کالج نوشکی

کچک تو اونا پور و تخلیق کار کس سر پدمنگ -

دارداٹ ارشد حسین لکھک ”ادب انقلاب و راج آئیٹ بدلی اتنگ کن ہمیش راہی روان
منے۔ ادب ناوسیلہ ٹی راجدادی و قوم آتا تعمیر مریک، داڑ آن علم و زانت ناڈیوہ غاک روشن مرسہ
وخت و زمان اٹ بدلی اتیرہ۔ ادب راجی شونداری و انسانی زندنا آدینک ہم ارے۔ شعر و ادب
جرات مندی و فکری شاپیتی ناوسیلہ غاکو۔ دا انسان ناڈہن و فکری گشاد ترسہ اودے کجروی، ہڑز
وگمان نا پڑ پت آ جنگل تیان کشسہ آزا تو دنیا سے ٹی اتیک۔ ادب انسانی زندنا غٹ پالوتے آ
تالان و زندنا گرتی، ڈکھ و وہیل تاد رشانی و کرسہ زندنا ادب نمہ داریک۔ خلقت و حق و راستی کن
تو ارفنگ کن وسیلہ و حوصلہ بٹنگ: (1)

اندن نوشت اٹ ارشد حسین مون مستی مزاحمتی ادب نا بارواٹ لکھک ”مزاحمتی ادب
Resistance Literature ادب ٹی اندن و صنف اسے ہرا مغلوب و مظلوم، زیر دست،
شیف تپہ نا انسانی خلقت نا تو ارفنگ بڑز اتسہ ایلو مخلوق آتالان کیک۔ مزاحمتی ادب ہراڑے تو ضہ گیر و
جارجیت و متکبر طرز عمل نا سوچ نا اصلیت و پاش کیک۔ ہموڑے کٹفوک و مغلوب نا داستان و الم و
جوزہ و مزاحمت آن ہم پڑدہ تے ارفک۔ اوپاھک کہ مزاحمتی ادب نا اراشت (اہداف) مریرہ۔
اسٹ دا کہ او اسہ وڑے سے ٹی مزاحمت کارتون مخاطب مریک و اودے بے واکی ناتغ تے آن بش
کرسہ جدوجہد کن پین سو برو جوزہ و حوصلہ کس ایٹک۔ ارٹھی دا کہ پیشن نا دنیا تون مخاطب مرسہ
مظلومیت و مغلوبیت آن سرالوک ڈکھ و وہیل، رنج و غم تا ہڑز و بیم نا گواچنی اظہار و شینک کیک۔
تاکہ دنیا داڑ آن معلوم دار مرسہ مظلوم تون استخوانی کرسہ اوڑ تون ہم کوپہ و کم کار مرے، مظلوم نا ذہ
انگار مان تے دار و در مان کے او نا پاتے مالم تخ و۔ دا وختا ظالم ہڑوڑاٹ دنگا اظہار و گھٹو کنگ کن
گرتی ٹی تمک۔ وڑوڑ نا پندل سازی کیک: (2)

دارداٹ انورسن رائے تینا انٹریو سے ٹی پاھک ”نہ بیرہ شاعری بلکہ تیوی ادب مزاحمت آن
ودی مسونے۔ مزاحمت انسانی ذہن نا جرات و سے۔ سماج و ختس تینکے تینٹ آمریت جوڑ کیک و
ہمو بندغ آک کہ اودے جوڑ کرینو ولدا ہمو فک ہم اوڑ آن خلیرہ اوڑ تون مفاہمت کن کسر پڑہ و

اندامفاہمتی رویہ نامزاحمت ء ہم کرسہ کیرہ: (3)

جہانی ادب ٹی ساڑی ہر قوم نا ادب ٹی مزاحمتی وراجی ادب بنائی ادب آن اور ء مزاحمتی ادب Resistance Literature نا پڑا دُنکھ فلسطینی ادب ٹی محمود درویش، روسی ادب ٹی اندن چیخوف، میکسم گورکی، ٹالسٹائی، فرانس ٹی ژال پال سارتر، کولمبیا مارکیا گارشینز، فرانس نا کافکا، مصر نا نجیب محفوظ، احمد شوقی، ابن فارض، احمد فواد انجم، علی رضا قزوہ، اوغانستان ٹی نور محمد ترہ کئی، مراکش ٹی محمد زفزاف، فارسی ٹی حافظ شیرازی، شیخ سعدی، چلی ٹی پابلو نرودا، برصغیر ٹی ساحر لدھیانوی، فیض احمد فیض، سعادت حسن منٹو، کرشن چندر، منشی پریم چند، جون ایلیا، شاہ بھٹائی، بابا بلہ شاہ، میر گل خان نصیر، شیخ ایاز، عطاء شاد، ساغر صدیقی، حبیب جالب، احمد فراز، دانیال طریو پین چندیک اور کہ دافک مدامی تینا نثر و نظمیات اٹ راج اٹ ساڑی گندا نگارویہ، ظلم و جبر نا مزاحمت ء کرینو (4)

اندن ننا براہوئی مزاحمتی شاعری ٹی بیرہ بدرتا قوضہ گیری تا غا و مزاحمت ساڑی اف بلکہ داڑے ناراج اٹ تالان ہر گندہی، ہر منفی انگارویہ، ہر ناہتی وزوراک تا مزاحمت ء ننا شاعر اک تینا شعر تیٹ کرینو۔ قبائلی جنگ و جیرہ غاک ہمیش راجی شوندری نا پد خلنگ نا سبب مریرہ و قبائلی و تین پتین نا جنگ و جیرہ تا ہر شاعر کس تینا شاعری تیٹ مزاحمت ء کرسہ راج ء اسٹ ایلو تون مہر و مریت، سنگتی، ایلمی و سیوت نا کاہوتسونے دافتون اور راج اٹ ساڑی ایلو گندا نگارویہ غاک تخریب کاری، فرقہ پرستی، لسانی منافرت، انتہاء پسندی، منشیات، دُزی، داڑیلی، قتل و غارت گری، راجی استحصال نا سرہال تے آنا مزاحمتی شاعری و نثر اٹ نوشتاک ساڑی و دامضمون ٹی ای بیرہ براہوئی مزاحمتی ادب اٹ شاعری نا شیخ آہیت کرینٹ براہوئی ادب نثری نوشت اٹ ہم مزاحمتی سرہال آک ساڑی مضمون نامرغنی سبب نثری ادب آپین تاک ء سے ٹی نوشت ء مونا اتوٹ:

اندرا داٹ ڈاکٹر لیاقت سنی لکھک ”بلوچستان، خان محراب خان نادور حکومت آن آشوبی فضاء و ماحول نا گواچی مرسہ بنگے تا اینو نادے اسکان دا آشوب نازراب لاٹ کنگے۔

مزاحمتی شاعری و آشوبی شاعری اسہ ایلو آن خوک خوک خنگرہ ولے دافک اسٹ افس بلکہ

دافتامعنه ومفهوم ٹی فرق ارے باز آہند اتیا سہ ایلو ٹی ہندن اوار مریرہ کہ داکے کنگ مشکل ء کہ
آشوبی شاعری سے یا مزاحمتی؟ و باز آزماحتی شاعری تیا شعر آشوب ناگمان مریک و باز آوخت
آشوبی شعر آتیا ن مزاحمتی شاعری ناگند بریک۔

دُن تو داوڑ نا شعر آتیٹی نقصان، ہر ڈُ ڈُ، سیاسی بے تہملی نا ذکر مریک ریاست آن برخلانی
نا بیان مریک۔

ہر فرق نا لکیرس داتا نیام ٹی کشگ کینہ اودا وڑ منگ یک:

۱۔ شعر آشوب ٹی جذبات آتا اوری، انتہا اسکان مریک و لے مزاحمتی شعر آتیٹی جذبات آن
زیات، عقل، حکمت عملی نا تدبیر نا پارہ غانشہ اشارہ ملیک۔

۲۔ مزاحمتی شاعری نا تخلیق، مضمون و سرحال آتیٹی تازگی نس مریک یعنی ہر واقعہ ء قلمبند
کنگنا نے اوٹی، اوہو شعر نا نیام ٹی فاصلہ باز کم مریک دنکہ ملا مزار بنگلزی نا ”لاٹ نا بھگی“
ہر اپویسٹ یا فوراً بھگی ء چلنگ نا عمل آن پد نوشتہ کنگنا۔ مزاحمتی شاعری ٹی گیشتری باسُن باسُن
آ واقعہ غاک درشان کنگرہ و لے دا پیمانہ ہم داخہ المی اف ائیکہ ”ریکی“ نا

اینونے دے دیگرے

پگہ نو اوارس برے

ٹی آشوبی رنگ نکلک و لے دادے مزاحمتی شہ پارہ نس پانگ جوان لکلیک۔

آشوبی شعر وادنا سوب، تخلیق مروکا واقعہ غاتا نیام نا خلا، بہ نسبت، مزاحمتی شعر آتیا ن مرغن
مریک یعنی باز ہرے نا واقعہ نس، پدایات کنگ اک و لے دا پیمانہ ہم جاگہ نس بے کار مریک ائیکہ
اگست ۲۰۰۶ء نا واقعہ ”نواب اکبر بگٹی نا شہادت آن گڈ“ بازو براہوئی شاعر آک داسرحال ء
شعری دروشم تہر ہر ائیکہ آشوبی رجحان تون اوار اوار مزاحمتی انداز فکر ہم رسینگلک: (5)

وخنس کہ براہوئی مزاحمتی شاعری نا بارواٹ ناپنی آزا نیکار پروفیسر نا درقبرانی لکھک ”شاعر
وقلمکار راج نا سرپند و پوہنگا گل ء۔ راج نا ڈکھ و ویلا تیٹی شریکے۔ اوہو پد تموکا نیز گارا اولس
نا فرزندے۔ تینا اولس ناخن ودے ء۔ تینا مخلوق نارنج و درداتے ٹی اوارے۔ اوقار نجا تادردمان

نابارہٹ ہم فکر و گرتی کیک۔ اولس نابدحالا زندے بدل کنگ او اوفتے کن شر حال وزند سینا خواہندارے۔ داڑکن اوفتا کسرشونی ء ہم کیک۔

انقلاب خون خرابہ، خلنگ کسیفنگ ناپن اف۔ بلکہ اولس نابدحال او بے شون آزندے بدل کنگ او اوفتے کن آسرا تو خوشحال وزند سیکن جہدناپن انقلابے۔ متکو ناظما لمانظاے بدل کنگ کن مخلوق ناذہن و فکرے بدل کنگ ضروری ء۔ وختس کہ اولس فکری ڈولٹ آزات مریک۔ او متکو ناظلم و جور نا نظامنا ہندا سے جوانو سچہ و جمہوری، نظامس جوڑ مریک۔ میروسردارنا جور نادیک کثیرہ۔ او پوسکونا جمہوری آ نظام اولس ناسرپند، باشعور عالم ودانشورا تادوٹی بریک۔ او ہندا شیوارا گل ملک و قوم نا شر حالی آسراتی او آبادی کن کاریم کیک او وطن ء آمر و جابر آتیا نجات اتیک او اسے پوسکونو جمہوری نظامس اڈا ایٹیک۔

اگر ن دنیا نانا تاریخا نظر س شان تودا ہیبت بسنت مریک کہ ہر قوم نا گدر یگو کا دور یعنی ماضی باز تہار ختنگ۔ ہمو قوماتے کہ نن اینوترتی یافتہ پانہ۔ اوفتے تہارا گلنگا زندان کشگ کن اوفتا شاعر، عالم دانشوراک، قربانی تسونو، اوفتا وھوکا دتر، کیدو بند، پھا ہوا و سنگسار ناسراک ہم مونے تا تورنگ کتہ نو۔ اینو نازندہ عا قوماتے آزاتی، خوشحالی او آسراتی اوفتا شیوارا گل نا قربانی تا برکتھ نصیب مسونے۔

ننا قوم نا پوھنگا شاعر و عالماک پرنگی سامراج نا غلامی نادے تے کشیفنگ کن ہم بھلو بھلو قربانی تسونو۔ ننا اولس نادتر ہم تینا سرپندا کما شاتا دتر تون او اورتینا گل زمین ناخل و مش تیا شولنگا نے۔ ننا شاعر و قلمکار او سرپندا سروکا ک تینا چندنا حاکم و سردار او میر و معتبر اتا ظلم و جور نا خلاف ہم قربانی تسونو۔ ننا شیوارا گل تینا اولس ء میر و سردار او حاکما تا خلاف ہم بش کنگ کن جہد و کوشست کرینو۔ ننا سرپندا گل قبائلی او سرداری نظام نازنجیرے پرغنگ او ظلم و جور نا بلم ء کشنگ کن ہم تینا اولس نا کسرشونی ء کرینے۔ ننا شاعر و قلمکار ہر ظلم و جور او نا انصافی نا خلاف بش مروکا مجاہداتے ساڈا ہانو او اوفتا قربانی او بہادری ناستائے کرینو (6)

پروفیسر نادر قبرانی براہوئی زبان ٹی مزاحمتی ادب ناسرہال ء مون مستی پاھک ”ادب

اصلت راجاتے جوڑ کرو کا فکر و خیالاتاڈمی ء۔ اوسرینت کنگ اوپوہ منگنا کلان آساناوڑے۔
 اولسی ادب یا خلقی ادب نا اولیکو کشا اولسی شاعری او خلقی قصہ غاتا دروشمٹ صدایتا سالان
 جتا جتا رنگاتے بدل کر یہ راجی دوداتے درشان کر یہ مستی بسونے۔ خلقی ادب راج ن گزرائی
 ، دودورواج ، سیاسی اودستور سے درشان کیک ۔ دا اولسی ادب نافکارک اولس آن ودی
 مر یہ ۔ وا ادب جوڑ کرو کا ک گیشتر نیاڑ یک ، بزغر ، پوریا گراوشوا نکو دا فک تینا وخت ناراجی جوزہ
 احساس اوجوانی گندہ ئی تے درشان کیرہ ۔ ہنداسوبان اولسی ادب ئی ہر دور زمانہ راجی ، اخلاقی
 دودو دستور ، ظلم و جور ، غم ، خوشی ، عقیدہ وہم ، و خلیس عشق و محبت دوستی دشمنی جنگ ، امن و ایمنی ، عدل
 و انصاف او ہروڑ ناروایتا ک درشان اریر۔

مگہ راجے جوڑ کرو کا ادب ہمو وختا شروع مر یک ہراوختا کہ علم ودانش ناروشنائی تالان
 مرے ۔ اوراج ئی تہذیب اوتمدون نادور شروع مر یک ۔ متکو ناروایتا ک اودور دستور بدل مر یک
 اوسرینتادانشور روشن فکر احساس گل راج ناشونداری نامقصد ء دوائی حلیک اومون مستی راہی
 مر یک ۔ اوداترقی پسند ادب نا اولیکو گامے۔

بلوچستان ئی شروع آن سرداری اوقبائلی نظام نارواج اڈنگانے ۔ دا قبائلی آراج ئی خان
 اعظم اوسردارتا سے بنیادی کردار اس مسونے و خان سردار اسیلونا کٹ وفاندہ غاتے
 رکھانو ۔ اوھندافنا اولس آن پرس ، بجارا اوپوڑی نا پٹ سنگ اوٹیکس ہلیرہ ۔ بیوسا اولس ناتوارے
 کس بمپک ، عدل و انصاف کن بچو کسر س اف اینوہم گیشتری علاقہ غاتیٹی اوقتا ظلم و جور ہموڈولٹ
 برجا ہے اول دے آن قبائلی اولس تعلیم و ایلوزندنا آسرائی تیان مستان بار محرومے انتے کہ اول سرء
 ئی لکھوک اوخوانو کا ک بیرہ مسیتا تا پیش امام اولماک اسورہ ۔ او او فک ہم سردار تاج اسورہ
 دا جور و ظلم نا نظام نا خلاف کس ہیبت کنگ کتوہ کہ قبائلی مخلوق دا جور و زور اکی ء تینا تقدیر چاہسرہ
 اومنارہ :

براہوئی اولسی شاعری او خلقی قصہ غاتیٹی دا جور نا بارہٹ بیرہ اشارہٹ مدانو توارس خفا تما کہ
 ہراو فتا پرنگی سامراج جنوبی ایشانا کلے ملاکتا توڑہ کرے ۔ اوتینا حکومت ء سوگہہ کرے ۔ اوتینا قبطی

اوقبیلہٹ آسیم وودنگا تے رکھنگ اوسوگہہ کنگ کن اوغانستان آرش کرے۔ اوقفادُرش بولان
 ناکسٹ مس۔ تو بلوچاک تینا اوغان اوہمسایہ ایلیم تھون ہمدردی ناسوبان بولان ناتیکا تیتی انگریزی
 فوجا تیا چھاپہ خلکو رہ اوقفاسپاہی تے کسپیرہ اورسدناتاساماتے لٹارہ۔
 انگریز ہراوختا کہ اوغانستان آقوزہ کرے۔ تو بلوچستان تینا بیرے ہلنگ کن ۱۸۳۹ء ٹی
 بلوچستان نامرکز قلات آرش کرے۔ مگراوڑان مُست تینا خاصنگا پالیسی ناروٹ خان اوسردارتا
 نیامٹی اختلاف پیدا کرے اوسردارے رشوت تس اوبھاٹ ہلک۔
 اوخان اعظم میرمحراب خان نادورس۔ پرنگی قلات آرش کرے۔ مگرسردارتا گیشتری خان
 اعظم نامک آبتو۔ خان اعظم تینا وفادار قبیلہ غاتون اوار قلات ناقلعہ خان پیشن تما اوپرنگی نافوج
 توجنگ کرے۔ خان اعظم او اونا وفادارک داجنگ ٹی شہید مسر۔ دا واقعہ نما براہوئی ناشاعرک پرنگی
 اونا فوج بد پارینو۔ (7)

ہمودورنا شاعر مُلا محمد حسن بدوزئی تینا شعر ٹی پانک:

پرنگی خیسو ناگو جے
 پڈٹ تا ڈیڈنا فوجے
 نی پادریا ونامو جے
 کرینے مون سراوان ء
 قلات نامیری ء خان ء
 بلوچ نابڑزنگا شان ء
 پرنگ سردار امیراتے
 بلوچا تاحقیراتے
 بہاٹ ہلک دا پخیراتے
 کرے اوفتے جتا خانان

درے تادین وایمان آن
نوشکے ناوسلی آشاعر ریکی قلات آپرنگی نأرش ناوختا مینگل قبیلہ ناتیاری نابارہٹ پانک:

سردار ولی محمد شہید

اومینگل آتاشہ مرید

تیناٹے چکاتھے

زریانے ولداسخ کرے

زغماتے پارے سنج کبو

ورناتیا کوار کرے

ونختے نصیر خان ءولی

ھلی نیامان ترہ کرے

انیونے دے دیگرے

پھگلہ نو اوارس برے

شاباش کبودا مینگل ء

بازا شتر و سیاہ جنگل ء

اینو خدا نٹس کرے

کافر لعین ء مست کرے

نرخ ء درے او کم کرے

خوار و غریب حیران ارے

شاہی کہ خروار اسکہ

مہمان شرف ہم مسکہ

ایمان ہم درست اسکہ: (8)

براہوئی زبان ناپنی آزماحتی وراجی شاعر ”ریکی“ ناداشاعری براہوئی زبان ناشاعر اتے کن
اسہ جتاؤ استعارہ کس اسہ مثل کس ہم جوڑ مسنے داشاعری ہے وخت آن الیس داسکان چنا، بھلانا بائی
ء۔ ”ریکی“ نادابند ”اینونے دے دیگرے“ آ اوڑ آن چندی شاعر آک طبع آزمائی کرینو اندا
بندے نظم ناینیات جوڑیہ لکھانو ڈنکھ راقم العروف نادابند انوشٹوک نظم نابند کس داڈول و:

ہستین خنواشتی امن

خرون وسم دھرتی چمن

گل بالی نادیک ہم برور

پین اوغیر ودا دیدہ خن

رب کسفودا خاخرے

اینونے دے دیگرے

پگہ نواوار کس برے: (9)

براہوئی زبان ناپنی آ کلاسک و مزاحتی شعر پاروک ”ریکی“ نافکری گشاد براہوئی شعر
نوشٹوک شاعر تے ہر دوراٹ تینا پارہ غا چکسہ کرینے دا بے مٹ آ شعر ”اینونے دے
دیگرے“ آن ہر کس متاثر مسنے۔

انداڈول حمید عزیز آبادی ہرا کہ براہوئی زبان ناپنی و روشن فکر شاعر و زانتکار تیٹ شمار مریک
اوہم ریکی نادا بے مٹ آ شعر تو بھلوروحانی محبت کس تنک ہرا محبت نا اظہار دُن درشان مریک کہ
حمید عزیز آبادی نانا ارٹھی شعری مجموعہ ناپن ء ”اینونے دے دیگرے“ اودا کتاب اٹ اندا بندنا
رنداٹ نظم نابند ء سے ٹی لکھک

ریکی کنا پارے پدا

اینونے دے دیگرے

ورنا وطن نابش مرک

پگہ نواوار کس برے (10)

براہوئی ادب ٹی مزاحمتی فکرنا بناء

دارداٹ پنی آبلوچ مورخ، ملک الشعرا میر گل خان نصیر لکھک ”بلوچ راج ء قوم ناتینا ڈ غارا اسہ عظیمو ریاست ء سینا ریاست ء قلات نا پین ٹ اسہ بھلو جغرافیائی سیم ء سرحد ء منڈی سے تون خواجہ منگ اندن بلوچ راج ناتینا سکہ، لشکر (فوج) زبان ء ادب ء دودر بیدگ (ثقافت) نا خواجہ منگ ء فرنگی تا (برٹش) حکومت نا 1839 ء ٹ قلات آ فوج کشی ہرانا مزاحمت اٹ خان محراب خان تینا چندی سپاہی تون نا شہادت دوئی کیک۔ اوکان پد نور امینگل، غلام حسن بگی او ایلو بلوچا تا تو نقلی مزاحمت یا اوغان حکمران تا نا ڈھیہ وھنکین آ جھو و قوضہ گریک بنیاتی و ڈیٹ داڑے مزاحمتی ادب و شاعری ء ردوم تسنون دا پانگ کینہ کہ نا ڈھیہ و ڈ غار عمر سے آن رزم آ تا پلو یڈی مسونے و دارزم آھیٹ بیخ الوک بہادر اتے ننا شاعر آک مدامی تینا شعر تیٹ زیبا ء انگا لوزا تا دستار کرینو: (11)

پروفیسر نا در قمبرانی دارداٹ پاھک ”پرنگی تا قلات نا جھوٹی خان بلوچستان میر محراب خان تینا و فادار سنکتا تنون شہید مس۔ مگر نا اولس پرنگی نا حکمرانی ء قبول کتو۔ بلکہ گلزمین نامش و جل، گھٹ و گھڑی پرنگی تو جنگ کرے:

نواب خان محمد خان زہری، نور امینگل پرنگی نا خلاف مٹے نفیر ننا شاعر نواب خان محمد خان زہری او نور امینگل نا بہادری نا ستا و صفت تینا شعر ٹی کرینے۔

پرنگی ہمو سرداتے کہ بہاٹ ہلک۔ تینا کاریے کشا بلوچستان ء قوزہ کرے: (12)

وختس نن براہوئی نا خلقی شاعری آ غور کینہ تو داٹی ہم ننے زیات تر مزاحمتی و رزمیہ گالاک دو بریرہ ہر افا سر حال اکثر اموراجی آ دشمن نا ظلم ء زور اکی نا مزاحمت ء استحصالی طبقہ غان نفرت نا پرچار نا و ڈاٹ نظر بریک:

دارداٹ براہوئی شاعری نا امودور نا جاج ء الوکا پٹ و پول کار آ تا کار بیک درشانی ایترہ کہ

راجی و مزاجی شاعری نابناء داڑے فرہنگی قوضہ گیری آن گڈ مریک۔

گیشتر شاعر یک فرہنگی ناداڑے ظلم بر بریت نابرخلاف مونا بریرہ ودا شاعر تا شاعر یک تینا
قلری گشادنا سبب براہوئی کلاسک شاعری ناسندآ سر مریرہ:

نور امینگل ہرا کہ فرہنگی تاخلاف بش مریک سہبہ بند جنگ کیک اودے ننا شاعر دُن نازیفنے:

نور انور احمدہ نامارے

کسیفینے کافر تا چارے

اندن شہید علی دوست وغازی محمد مراد مینگل نسک وختس فرہنگی تون مڑ ترسہ شہید مریرہ تونوشکے

ناپنی آ شاعر قیصر خان فقیر زئی اوڑکن تینا مہرنا اظہار ء شعر تیت در شان کیک:

دا شاعری نارداٹ ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی لکھک ”میر علی دوست شہید فرہنگی ظلم و جبر ناخلاف

مقابلہ کنگ کن چست مسوس۔ اسہ لنگ ء سینا مجری آفرہ تلیک اوفتے پلو یڈ کریر 1933 ء ٹی میر

علی دوست شہید کنگا۔ اونا شہادت ناپیش نظر قیصر خان فقیر زئی نادا شاعر آک:

لول کبولولی میر علی دوستے

ساراوان سڑدار خان علی دوستے

شیراتہ دریکہ ء باز گل اٹ کارہ

قسمت برور دران و جوڑ دوارہ

یا سخی سلطان کیس ننا پامے

دشمن کہ بسونے دیگر و شامے

نی ریفل خلیسہ نے اینوانتے

ملخموت شینک تخازیٹہ خنتے

دا کتاب خوانا ربی بی و ملاک

نصیب تا مسر جنت نا پھلاک

لول کبولولی میر علی دوستے

لمہ تا پارے شہید مرے جوانے (13)

ننا ڈھیہ آہرا تم ڈئی یا ملکی حکمران تازور آوری یا ظلم ء جبر ء فوج کشی مسونے داوختا اکثر ننا چند ننا
راجی کلخو آئی ننا دعوی دار آک صادق ء جعفر ننا ڈ چار پیسہ ء مراعت کن تیٹ بہا مسونو اندن خلیس)
خوف) ء جوفہ (لالچ) ننا عمل ٹی تینا ڈھیہ ننا سپا ہی ء تینا لمہ ڈ غار ننا پاکیزگاہ مش تو خداری کرسہ
ظالماتون یکجہی ننا عمل ٹی تینا قبر نامشتے سودا کرینو۔ اندا وڑ ننا بے ضمیرا خدرا تا مذمت ء نشاندہی ء اکثر
ننا قلم کار آک تینا شعرا تیٹ کرینو۔ برٹش دور حکومت 1913 ء فروری نادے اس انگریز اے
جی جی کس تینا اُرائی تون اور سیوی ریزڈنس آن ریلوے اسٹیشن کن انوی اس۔ انگ آن مُست
سیوی دربار ٹ سردار اتا جرگہ غان تران کرسہ پارے کہ کنا اُست خوانک کہ اینو بگی تا بدل سردار ء
میر، معتبر اک کنا بگی ء چکر تا نکہ انگریز سرکار ء سردار اتا نیامٹ مہر نارشتہ پین سو گو مرے! دربار ٹ
ساڑی عٹ سردار ء شاہی جرگہ ننا باسکاک انگریز ننا حکم ء متارولے اوفتے ٹی بیرہ اسٹنگا سردار
خیر بخش مری اول کہ تینا خود را نگا کاٹم ء انگریز اتا مونا شیف کتو ء بگی ننا چنگک آن انکار کرے۔
اندن انگریز اے جی جی عربی نسل ناہی تا جاگنا میر حمل خان ء خان محراب خان ننا نسل ننا بلوچا تیان
تینا بگی ء چکفے۔ تا نکہ اوفک روح سیاہ، بے عزت مریر۔

ملا مزار بنگلوی تینا شاعری ٹی دا بے ضمیری نا منظر کشی ء کرینے۔ اونظم ٹ امودے نا بیان
بگوا جینی آن بازخوک بیان کرینے کہ وختس ہفتاد ء دوسر لالٹ نا بگی ء چکارا اوفا انت کیفیت اس
اندن او تینا نظم ٹ سردار خیر بخش مری اول ء خراج ء تحسین پیش کرینے ایلو سردار اتا (ہرا فک بگی ء
چکار) پن تے ء کڑ دار ء تینا بے لوٹ ء لوزا تیٹ درشان کرینے۔ ملا مزار بنگلوی ننا مزاجتی آنظم
راجی شاعری ٹی باز پنی ء شاعری سے دانظم ہم براہوئی مزاجتی شاعری ٹی کلاسک درجہ تک۔ دانظم
بلوچی، براہوئی، اُردو، سندھی ٹی اسہ مُرغنو ڈ غار ء سے آتالانے۔ امودخت ننا سردار اک ملا متی آن
دانظم ننا نوشت نا جرم ٹ ملا مزار بنگلوی ء ملک بدر (جلا وطن) کر فیر:

لاٹ نا بگھی ننا سر حال تون ساڑی ملا مزار بنگلوی ننا تاریخی آنظم ننا نمونہ دا وڑ ٹی ء

سے سیاہ ریش ورناک عجب زور دار

بگھی ناچنگ تون کریرڈ ہندوکار

عجب ایسرتے ٹیشن آ بے توار

بگھی ٹی ایجنٹ میم تون اس اوار: (14)

ملا مزار بدوزئی نادا تاریخی آمزاجتی آنظم نابارواٹ ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی لکھک ”انگریز
ایجنٹ گورنر جنرل سیوی دربارٹی سردار تے پارے کہ کنا بگھی آ ریلوے ٹیشن اسکان چکبو۔ ارا
سردار میر خیر بخش وصبت خان انکار کریر۔ وڈیرہ نور محمد بنگلوزئی مکہ شریف آج آکن اناسس۔
ایلو بگھی آ چکسہ ٹیس اسکان ایسر:

امیر غوث بخش رئیسانی نر مزار

شاہوانی رشید خان امیر نامدار

براہوئی ارین ن بوجھٹ پٹ

ارین ای وئی تین سیال ومٹ

ہموکان البوتہ ایتن تہ سٹ

نوا کہ شرف آ ننا کیر گٹ

ہمودے عقل کل ہنامس چٹ

کہ چکار بگھی آ تاخ پٹ

میاں خان، بہرام خان اریر بے مہار

سمندر تھینے مخ آ مست یار

ہلمہ کریر ہر مسٹ اسہ وار

کہ ہلو بگھی آ نابلس وار: (15)

کریر مومونے تینا قوم نا

ہمیدے کرویسر صلاح جنگ نا

حیائٹ کہوسر مر و سر فنا

غزاغان ہلک تاجب رنج و درد

غریب ناپلنگ کن اریر شیر مرد (16)

یقیناً مذمت ہر اگندازگاہم عمل نامریک ہر انسانی سماج و ذہنی، سماجی، ثقافتی، معاشی، لسانی،
نسخان ایٹک، مکتبہ درخانی نام عالم آک ہم تینا راج اٹ تالان رجعت پسندانہ انگ باز اگندہی تا
مذمت و تینا نوشت آہیٹ کرینو ڈنکہ مولانا حاجی نبوجان تینا شاعری سے ٹی لب و رد کرسہ دارواج
ناخلاف دُن تو ارچست کرینے:

سے مسٹرے کرے تیٹ بہا

اودے پٹ کبواے خاص و عام

لب و تھک اوگیشتر

ایتیکہ الکو مسٹر

ای ہم ایوا الپرہ

چا بو عقل تامس خام

ہند نفع چا گندہ و

حیاء خواجہ ناشر مندہ و

اے رب تعالیٰ مہربان

ایت و پناہ فی دافتیان (17)

خلقی ادب ولد ادرخانی دور آن گڈ و خنس نن براہوئی مزاحمتی ادب و جابج کینہ تو دارداٹ نن
میر گل خان نصیر و مزاحمتی فکر و شینک کروک شاعر و زانت کارٹا لٹاٹ او لیکور داٹ ختینہ:
ملک الشعرا میر گل خان نصیر کہ او ناغٹ شاعری قومی و مزاحمتی سر حالاتالانے دُن تو او نا اکثر
شاعری ننا ایلو راجی زبان بلوچی ٹی و پیرہ او نا اسہ کتابس ”مشہد نا جنگ نامہ“ کہ رزمیہ شاعری (رزمیہ شاعری، شاعری نا صنف نٹ اموشاعری و پارہ ہر شاعری ٹی جنگی حوال و تینا بہادر سپاہی تا
صفت و ثناء کن مریک) نا سر حال ٹی نوشتوک و، داشاعری و ہم نن راجی / آشوبی شاعری نا پن

تنگ کینہ کہ دا شاعری نوری نصیر خان غواڑتون اور امووخت نا اوغان حکمران احمد شاہ ابدالی تون مشہدنا جنگ نامک نا حوالہ ٹی۔ مشہدنا جنگ نامہ مثنوی ناصفا تالا نو نظم سے کہ نظم ٹی مشہدنا جنگ نامکمل حوال ساڑی۔ مشہدنا جنگ نامہ براہوئی شاعری ٹی رزمیہ شاعری ناسٹنگا کتاب اندن دا صفا گل خان نصیر آن بید (کنا معلومات نٹ) پین کس کاریم کتے مشہدنا جنگ نامہ نامونہ کلام دارنگ آئی۔

مشہدنا جنگ نامہ نابارواٹ ڈاکٹر لیاقت سنی دُن تبصرہ کیک ”مشہدنا جنگ نامہ اسہ قومی و تاریخ نس نصیر خان نوری نادیری، او نامشہدی تون جنگ ٹی سرسبب منگ نا احوال، شاہ افغان نامک کن نصیر خان چھٹی نوشتہ کنگ، دا کل مشہدنا جنگ نامہ ٹی اورو:

۔ ارے تاریکی آن پدروشنائی
بلوچا تا پدابس بادشائی (18)

ننا مزاجتی شاعری ٹی گیشتر شاعر آک دا ڈھیہ اٹ ساڑی سرداری نظام و سردار، میر و ٹکری تا رویہ غان غاوی۔ و افقا شعرک اندا پارہ کہ سردار ناراجی شوننداری ٹی غنغان بھلا اژند (رکاوٹ)۔ ننا بھلا راجی شاعر میر گل خان نصیر نا ہم شاعری تا بھلو کچ سے ٹی سڑدار و سڑداری نظام نا خلاف مزاجتی و جغل کاری نس نظر بریک۔ او فک راج اٹ ساڑی داتپہ راج ناحق آتا کنوک، راجی مڈی نا ڈروراجی حقا تا کنوک، سرکار و استحصالی سالی تپہ ناہمرا و ہمرکاب پارینے:

میر گل خان نصیر نا شاعری ٹی پروفیسر نادرقمیرانی اندا مزاجتی ٹک نا نشانہ ہی دُن کرینے ”میر گل خان نصیر بلوچی، براہوئی اور دونو نا جوانو شاعر سچاہنگ، او نا شاعری وطن دوستی قوم پرستی تون اور نیز گارا پور یا گرا اولس نا شاعری۔ میر گل خان نصیر انقلابی شاعر نس۔ بلکہ اسے عملی غ ساستدانس ہم نس، او میر و سردار اوقبا کلی نظام دے بدل کنگ کن جدوجہد کرے۔ او اولس کن اسے جمہوری غ نظامس اڈتنگ نا خواہندار نس۔

میر گل خان نصیر نا شاعری براہوئی زبان ٹی بنامس او تینا شاعری ٹی نوشکے نامیر و سردار تا پرگی حاکماتا مونا غلامی و رسوائی شاعر ٹی بیان کیک:

وائے حسرتا دا حالے بلوچا تا بہونم
 تار یخان کل جہان نا نام و نشان تا گم
 ہمت کبو خدا نا پٹ بش کبو تا نم
 ”خاچو کے او فقا غیرت لگانے تاسم
 دے ئس تغان سما کرو اورا وتیار مرور
 زیارت کن پی اے صاحب ناصر و ہنور
 گھنڈے ئس ارٹ درگہ ناتہ مونا جک سلور
 دے ئس خنور مونی تہ دے ئس خمپور
 حکم بروئے اینونے ای کہ خمپورہ (19)

میر گل خان نصیر بلوچستان نا تاریخ نا بارہٹ گڑ اس ہیت مخلوقان بنگ او تاریخ ء خوانا۔ تو
 سہاتما تہ کہ پرگی قلات ء اُرش کرے و خان میر محراب خان تینا سنگلتا تنون او ار پرگی تو جنگ
 کرے۔ او شہید مس داروٹ او تینا جوزہ ء درشان کیک۔

خان شہید خان خان
 افسوز افسوز لکھ ارمان
 نن مرین نیکن قربان
 غازی خواجہ محراب خان
 کافر تون نیکی پو کے
 کر بدی خنتارو کے
 لٹ بٹ خل خاچف لو کے

غازی خواجہ محراب خان: (20)

نادر قمرانی میر گل خان نصیر ء تینا اندا مضمون ئی مون مستی دُن بیان کیک ”وختس کہ میر
 عبدالعزیز خان کرد، محمد حسین عنقا او ملک عبدالرحیم خواجہ خیل تو او انواب یوسف علی خان عزیز مگسی

سیاست ناپڑا پیش تما۔ تو بلوچستان نا تھا تا تو ارے بڑا کرے۔ اوپرنگی نا آمرانہ نظام نا خلاف
اولس ء ہکل نس ء لا ہورئی بلوچ طالب علماک نواب یوسف علی خان عزیز مگسی نا شرفداری کن دعوتس
تسر ہمودعوت ئی میرگل خان نصیر شعرس پارے:

ہرک نی ہمت ء دامردنا دامرد میدان نا
بلوچی قوم نالیڈر نواب یوسف علی خان نا
مگسی قوم نا فرزند بلوچا تے کے مس رہبر
مرے اوڑا ہمیشہ سایہ رب پاک سبحان نا
ارے داسا نما غیرت کہ نم اوڑتو موشامل
ترقی کن کبو کوشش نم تینا قوم بے جان نا (21)

پیر محمد پیرل زیرانی براہوئی ادب اٹ بھلوپن ء سے اوفک تینا گچینا بے مٹ اُسلوٹ راجی
فکر ء ہم خوندی کرینو اوفتا نوشت نا بارواٹ پروفیسر نادرقمیرانی لکھک ”پیر محمد زیرانی براہوئی
اوبلوچی نا پنی آشاعر تینا نے اوتینا شاعری ئی پہلوا لا مخلوق، بزغرا اوپوریا گراتا اصلی آزندے درشان
کیک۔ وطن نا آبادی ء خواہیک:

تہوئے ہتم نا وطن نا بجا
مرے سرہتم دمپدم دا جہا
کنا ملک آباد وخرن مرے
ہتے ملک ئی شادمانی خدا (22)

براہوئی مزاحمتی ادب اٹ ساڑی بے حسابا شاعراک اریرار افک راجی، آشوبی و مزاحمتی
شاعری کرینو دارداٹ نادرقمیرانی اشیر عبدالقادر شاہوانی نا ہم زکر ء کیک ”اشیر عبدالقادر شاہوانی
براہوئی، بلوچی اواردونا سے جو انو قلمکار سے اومظلوم اولس نادوستے۔ قوم پرست وطن دوست
جمہوریت پسندے اشیر پانک:

افک اسٹے بانخوس

ایلو ہڑاتا خواجہ
 بندی ۽ بیوس ۽ اولس
 سردار بھلا خواجہ ۽
 حق ۽ ننانم تو ادار
 ظالم تے کیندن توار (23)
 سید غلام علی شاہ مسافر براہوئی نا ہم تینا نوشت اٹ مظلوم اولس و وطن ۽ ناز بیفینے
 ہر دم ترون کا ٹم نگا تینا وطن نا
 پولات نا سخت مشکن دنگا تینا وطن نا
 دا گل زمین نناے نن او نا وارثا کن
 اولمہ ننان مچا او نا چنا کن (24)

میر عبدالرحمن کردنا شاعری ٹی مزاحمتی، راجی و آشوبی فکر

بابو عبدالرحمن کردنا فکری گشاد ۽ بیان کرسہ او نا گچینا ہم فکر استگت پروفیسر نادر قمبرانی
 لکھک ”براہوئی شاعری ٹی پوسکونرنگ نس اتو کا مہاڑو میر عبدالرحمن کردے۔ او نا شاعری ٹی وطن
 دوستی، قوم نا ڈکھ دو یلاتا در شانی۔ او ورناتے قومی غیرت او جوش جوڑہ تون بیدار کرے۔ شاعری
 نامتکو نادر وشم، تینا ہندا ننا علم و ادب ٹی اسے پر بہاؤ گنج نئے۔ میر عبدالرحمن کردنا شاعری ٹی براہوئی
 محاور، ترکیب، بلاغت و فصاحت براہوئی شاعری ۽ پوسکونو در وشم نس تس:

میر صاحب پانک
 ارین مدتان نا خیالی بروکا
 ننا قافلہ مونا مستی دروکا
 بروکا بہ نی پختہ ۽ ہوش سیتو

خدا نے ہتے جذبہ و جوش سنیو
 بلو چاتے نی قوتس بشخہ اینو
 ننے پوسکونو عرتس بشخہ اینو
 جھالا وان ناشہیدا تا پھا ہونا ن میر صاحب اوقاڈ ول ترجمانی ءیک
 نا صجے خمیر ون ن اے شام گلگ تہارا
 بیگا رسینگلو آرام استاتے بے قرارا
 بین و ملاسیٹ پادشمن تو جنگ کرے دے
 خیسن دتر تو پاتی بھٹاتے رنگ کرے دے
 میر صاحب ظالم و جابراتے مون پہ مون پانک
 خولیفیہ نی کنے انت جہیل وزنجیران
 ہزار وار گدرینگلوٹ نا خا خرو دیران
 ہزار ظلم سہوٹ ای ہزار بربادی
 ہزار آفت و سختی ہزار ناشادی
 نا ظلم و جور نا کٹا کسر ہراوختا
 ہموکا مستی نظر شاغیوہ تینا بختا (25)

بابو عبدالرحمن کردہم ادب ء شاعری نا پڑا بنگ آن مالہواسیکہ راجی سیاست ٹی بشخ الک:
 دُنکہ اوتینا ادبی سفر نا بارواٹ بارواٹ لکھک ”وختس 16 جولائی 1960ء نا آشوبی آدے
 سریاب (شال) کسٹم آ بابونو روزتون اوارمش تینا انوکا ہفت ورنامیر مستی خان، بہاول خان،
 میر بٹے خان، میر غلام رسول، میر ولی محمد، میر سبزل خان، میر جمال خان، نالاش تے اتنگا تو دا
 آشوبی پاس ء میر شیر محمد مری (جنرل شیروف) تینا تو فک ء ہڈز کرے ء ظالم سرکار ء دا غیر فطری
 ریاست نا خلاف بغاوت نا پڑو ء کرے تو ای (عبدالرحمن کرد) تینا قلم ء نوک بٹ دا سرکار تون
 مزاحمت نا اعلان ء کر بیٹ (26)

بابوعبدالرحمن کردنا شاعری نابارواٹ پروفیسر عبداللہ جان جمالدینی پابھک ”میر عبدالرحمن کردنا سیاسی حیثیت وپن ہم بھاز بھلونے، راج ناسیاسی تحریکا تون مدام پیش پیش مسونے اونا شاعری آن اونا شعورنا شروک و دی مریک (27)

بابوعبدالرحمن کردنا فکری گشادے ڈاکٹر لیاقت سنی دن بیان کیک ”براہوئی آشوبی شاعری ناباز گچیو وڑک بابونا ”شف گروک“ ٹی ساڑی ارے ہرقتیٹی ہفت ولی، بروکا، پدا تو فکو تیر نادور بس، احساس، استاک پریشانو، ناسر حال آ آشوبی رنگ درشان ے ہر افقا خوانگک وبتنگ آن پد بیر ہلنگ ناجوزہ نس و دی مریک وطن کن کاٹم تروکا دلیر آ شہید آ تا یات تازہ مریک ”پدا تو فکو تیر نادور بس“ آن منہ بند:

پدا جیل وزنجیر نادور بس

پدا تو فکو تیر نادور بس

پدا گولہ و بمب باری نازور

پدا ملکتی قہر و آفت ناشور

پدا نعرہ نس خلق مینگل علی

پدا لڑزہ ٹی بس گھٹوگلی

پدا میر سفر خان ناہکل تو ار

اونا دہشتان دشمناک بے قرار

لونگ خان مینگل گچینا امیر

وطن ناشہیدا تا اوزندہ پیر (28)

شاعری ٹی مزاحمتی سر حال آن بیدس بابوعبدالرحمن کردنا عملی سیاسی پڑا چندی قربانی تسونے چندی وار (50ء تا 76ء) زندان بٹ بندی ہم مسونے۔

شاعری عراجی ادب نا پڑا بابوعبدالرحمن کردنا خدما تاک باز و خاص کر ”ماہنامہ نوائے بولان“ نا اجراء ہر اگڑاس سال نا چلنگ آن گڈ سرکار اوڑا بین خلک بند کرے تا اینو پگہ سال 2005ء

آن اونا مار سعید کرد در سالہء اسیکہ واشیننگ کنگے۔ داراجی ادب (بلوچی ء براہوئی) کن تاریخی ء کا
ریم ء سے:

شاعری ناپڑا ابو عبد الرحمن کردنا شاعری ٹی زیات تر نئے تینا بلوچ راج ناپڑگی ء بیوسی نا حال
داڈ غارا غیر فطری ریاست نا آمر آ حکمرانا تا ظلم ء استحصالی طبقہ نا مزاحمت نظر بریک۔ ”شف گروک
“با بونا استنگا شاعری نا مجموعہ ء کہ داٹی نئے باز گچینو مزاحمتی و فکرئس راجی و سوچئس تالان نظر بریک

:با ابو عبد الرحمن کردنا کلام نا گڑ اس نمونہ:

ارین جوزہ ء جوش نٹ اینوروان

نہ خوف ء نئے ظلم بنا خاخرآن

تلاش ء جواہر نا کر مش تیان تہ

نوا خاخرس بش مرے ہس تیان تہ (29)

مون مستی و ختس نن تینا راجی شاعری ٹی مزاحمتی و راجی شعر نوشتو کا پن تے الینہ تو نئے دا پڑا
اسہ پین معتبر و پین اس ”پروفیسر نادر قمرانی نادر و شم ٹی او لیکولٹ میٹ نظر بریک کہ خواجہ نادر قمرانی
براہوئی پوسکنا شاعری نا مہاڑ و پاننگک:

پروفیسر نادر قمرانی نا شعری گشادنا حوالہ ڈاکٹر لیاقت سنی دن اظہار خیال کیک ”نادر قمرانی
نا شترہ گروک ٹی براہوئی آشوبی شاعری ناباز گچینو وڑک ملیرہ ہراقتیٹی مونا ہنوک، سنکتاک، دے
ٹک تہو، و شم بلاخ ٹی آشوبی رنگ نمایاں ء:

نمونہ کن ”دے ٹک تہو“ آن گڑ اس بند ہرائی ہر پیشہ و ہر طبقہ نا بند غاتا و افتادات زکرارے
یعنی میر و سردار، بزغرو پوریا گرنا مثال آک ملیرہ دُنک:

واپرنگی نا غلام و نوکراک

وادرونا کاسہ چٹا چوکراک

سوار مسر و اولس نا کو پہ غا

پیر و ملا، میر سردار
فوج جرنیلاک اوار
دین و اسلام ناچنٹ
واہمون مرغنا
پین مرغن مس
تہار مس گگ مس
خنک روسیگار

مگہ دے ٹک تیتو (30)

پروفیسر نادر قمبرانی اسیکہ تینا سنگتا تون اور راجی سیاست تون وابستہ مس، اندن عملی پڑانا در
قمبرانی 1961ء آں تا 1972ء اسکان افغانستان نٹ جلا وطن مس۔ نادر قمبرانی افغانستان ٹی تینا
جلا وطنی وختا بلوچ زبان و ادب کن چندی خدمتاتے سرانجام تہ کہ افغانستان ریڈیو تون وابستگی نا
سوب بلوچ ادب و میڈیا ٹی درستی راستی کرے:

عملی سیاست تون اور راجی ادب نا پڑا پروفیسر نادر قمبرانی وختس نوشت نا پڑا گام تختا تو خاص
کر براہوئی ادب نٹ جدید ادب و ترقی پسند سوچ و متعارف کرے۔ پروفیسر نادر قمبرانی نا شاعری نا
اسٹڈگا کتاب ”شہزہ گروک“ نٹ نئے جاگہ جاگہ قومی و مزاحمتی شاعر یک نظر بریرہ۔
دافکری ردوم نا حوالہ پروفیسر نادر قمبرانی تینٹ داڈول ایٹک ”میر عبدالرحمن کردنا سنگتی ولدا
میر گل خان نصیر اوآزات جمال دینی نا براہوئی بلوچی شاعری، میر غلام محمد شاہوانی مرحوم او پروفیسر
عبداللہ جان جمال دینی نا کسر شونی ننا فکرے بدل کرے: (31)

لٹ خانہ نا استاد اتا تول و بش ہیت و بگ او لیکچر اتا اثر نئے ترقی پسندی نا کسر اشاعا، راقم
الحروف (نادر قمبرانی) نا شاعری قوم پرستی وطن دوستی اور ترقی پسندی نا کسرے بسنت کیک۔ دانظم
ہمو فکر و خیالے در شان کیک

ہستین بہارے

ناملک تہارے

ڈکھیاؤ خوارے

نابار اسرواک

ایلو بد کرداک

ناپاک و مرداک

کنگر ہنارتہ

لٹار پلارتہ

بے کس خنارتہ (32)

پروفیسر نادر قمبرانی ناشعری مجموعہ ”ششزہ گروک“ ٹی ساڑی گڑاس مزاحمتی و آشوبی شعرک

آجوتی ناگودلے دیچا نواخونب سٹ الیس

داپری پرہ دترتنگ ء ٹی بس دو بریک

ظلم کرو کو مفک

ظلم سہو کو مفک

خید خلو کو مفک

مفت کنو کو مفک

بش تہ مبوسگلتاک

مچ مبو بے سیوتاک (33)

ڈاکٹر سلیم گُرد کہ ننا راجی ادب و قومى سياست ناپنی آہستی بابو عبدالرحمن گُردنا فرزند ء تینا نو

شت سٹ اسہ نڈرو مزاحمتی فکر کس تحک:

ڈاکٹر سلیم کرد تینا شاعری ٹی رجعت پسندی، فرقہ پرستی، دہشت گردی، تخریب کاری، انتہاء

پسندی نارویہ نامزاحمت ء کیک۔ او ہر امورویہ ء رد کیک ہرارویہ غاک انسانى زند، انسانیت،

انسانی سماج، انسانی چاگرڈ و فطرت نازیبا کی نسیخان ابترہ، اوقفا سے مثنوی نظم کس ”شمال نامودہ“ نا
 سرھال ء براہوئی شاعری ٹی شہکارو آشوبی نظم ء سے۔ کنا اُست پسند انکا نظم آتیا نے اُست خواہک
 کہ داسرجم نظم ء ای اندامضمون تون کوک تیو، ولے مضمون نامرغنی ناسبب دانظم ناگر اس اشعار پیشن
 کیوہ:

پہرہ ٹی داڑے ہر نماز مریک
 کیرغان تو فک آتا وعظ مریک
 ہر گلی بینگ ء شہر خاموش ء
 خلق بے سدھ ء راج مدہوش ء
 پھل و پن، گواڑخ آک رنگ ہڑسار
 خرسی پوشکنی ٹی مسک آوار
 مہر ء، سیوت نادے ڈہینگا
 کیوئی ناگدان ڈہینگا
 ناروائی رینگا حداسکان
 ملخمت ام ددینگا حداسکان
 نغمہ وساز ناتوار کٹا
 دائم آ مہر ناغبار کٹا
 نن غزل خوان ارین حکومت نا
 کھیل اٹی اختہ ان ضرورت نا
 خلق خلق اٹ کرین فساد روا
 ہرکس و ناکس آ جہاد روا
 تیخ لاشاتے دا کرک روحی
 پالناد ڈنا کہ دل جوئی

زندہ باد کلمتہ الرسول اللہ
 مردہ باد سوچ ژند بندنگا
 زندہ باد امن و ایمنی ناراج
 مردہ باد عالمی آسامراج (34)

نناراجی آشاعر تیبٹ پروفیسر ڈاکٹر عبدالرزاق صابر ہم راجی و مزاحمتی شاعری کرینے دارداٹ
 پروفیسر نادر قبرانی لکھک ”نناراجی شاعر تیبٹ پروفیسر عبدالرزاق صابر ناراجی شاعری فنی لحاظت تخیل و معنی
 ناسو بان گچین ءا و ناراجی شاعری ٹی قوم و وطن نامہ در شانے۔ صابر صاحب پانک:

بال بڑزائی کبو منزل نما آسمان ارے
 ای خنو بڑزانے واست نارمان ارے
 تین پتین نارلیس و کستے کستہ بو استان تینا
 سیوت و سنت نما ہر درد نارمان ارے
 اسہ پین نظم سیٹی صابر وطن نارناتے وطن نارناتے فنی بلند کنگنار و مانشتے کیک
 کبو شانے بڑز اوطن ناتینا
 مبو باغوان نم چن ناتینا
 تینا پوٹواتے گلستان کبو
 تینا مشکلی تیبٹ آسان کبو (35)

دافطری و گپ ءے سے کہ ہر اسہ بند غس تینا راج و راجی ڈھیہ ءا نامش تون جنون نار حد اسکان
 محبت کیک و ننا ڈھیہ نار اسہ شوان، بگکت، پوریاگر، بزغرتینا شعر تیبٹ مدامی دا ڈھیہ ءا ناز بیفینے دانا
 سلامتی کن دعا کرینے۔ اندن نار ہر شاعر تینا شعر تیبٹ وطن تون مہر و محبت نار اظہار ضرور کرینے
 ”پروفیسر ڈاکٹر عبدالرزاق صابر ناراجی شاعری ٹی تینا ڈھیہ وڈ غارتون فطری محبت دُن ختنگک
 ڈاکٹر صاحب نار مزاحمتی شعر اس داوڑے پانک:

وطن دین ایمان وطن غیرت ۽
 وطن مال و مڈی وطن دولت ۽
 وطن شان و مان وطن عزت ۽
 ننازیب دارا گچین آ وطن
 وطن دانن ۽ دازیا وطن
 وطن ناتوارا بروکا ک ارین
 کفن کا ٹمان تفو کا ک ارین
 وطن کن ۽ تر تے تر و کا ک ارین
 کرو ۽ تو ارس دا پھلا وطن (36)

انداد ورناترتی پسند سوچ ناسرخیل شاعر اٹیٹ افضل مراد چو تعارف ۽ سینا محتاج اف کہ او فک
 داڑے براہوئی زبان و ادب اٹ روشن فکری پوسکنا ادبی رجحانات تے درستی راستی کرفیرا و فقا شاعری
 ٹی جا بجا راجی، آشوبی و مزاحمتی رنگ آک تالان نظر بریرہ:

دسکان نازر کو پھل ۽ سیان
 نمب و کمب و ڈغا ۽ سیان
 اسے بے پایا نو دیر ۽ سیان
 اسے مرغو تہار مہ و کسر ۽ سیان
 ہنوئی مریک ننے ہنوئی مریک
 اے بھلو ویس تڈیفوئی مریک (37)

افضل مراد ناز و تیٹ شینک مروک شعری مجموعہ نیمروچ ٹی چندی راجی، آشوبی و مزاحمتی
 کلاما ک ساڑی و:

بیرہ تسلی اٹ نماشامات خوا پرہ

ای حق ۽ تینا خواوا خیرات خواپرہ
 خواری کش اُٹ ای خواری اٹ منزل تے کیوہ سر
 تینا بروکا وخت آکن اسخات خواپرہ

انداڈول مزاحمتی فکرنا پنی آ شاعر وزانت کار و حیدز ہیرنا فکراٹ ہم ختنگک عدم تشددنا
 بیروکار و حیدز ہیر تینا شعری مجموعہ کونٹ اٹ نناراج اٹ ساڑی داڈول نارویہ تا باز مزاحمت ۽
 کرینے وسماج ۽ ٹوہسہ اسہ سنجیدہ وطنز ۽ سٹیون قبائلی کشت و خون نانسخان و عدم برداشت ناپارہ غا
 ہرنگ کن دُن پارینے

ۛ اسٹ ناکونٹ ارفنگک
 ایلوڑکن کونٹ شاعنگک
 بلا ۽ چندی تے اریفسہ
 گڑا دا خون بشنگک

و حیدز ہیرنا شاعرانہ فکراٹ اسہ سو برو فلسفہ کس ساڑی ۽ اوتینا شاعری ٹی مدا می تخریب کاری،
 فرقہ پرستی، انتہاء پسندی و دہشت گردی نا مزاحمت کرینے اونا اسہ شعر کس باز پنی ۽ ہرا ٹی اوا اسہ لمہ سینا
 تینا مارنا نقل نا وخت آہ وزاری نا منظری کشی ۽ امولمہ نازبان ٹی داڈول کرینے

ۛ کنما مار بیدلوی آن خاچا
 امراسہ گولی آن خاچا (38)

و حیدز ہیرنا شعری گشاد ۽ ڈاکٹر لیاقت سنی دُن بیان کرینے ”و حیدز ہیر تینا جتا انگا اسلوب تون
 برا ہوئی پوسکنا شاعری ٹی و دیکھی کسے دانا شاعری ٹی، گیشتری، شخصیت سازی یا ورناتا کردار نا جتا انگا
 پہلو تیا درشان خیال ملیک۔ داکان بیدس ز ہیر سنت سیوت نا ہم پانک انتے کہ تاڈ و واڈ مروکاک،
 چک آتیا نار مصیبت آتا گواچی مریرہ داکان بیدس اتحاد ویکوئی ۽ سوگوکننگ کن تین پتین نا جنگ
 آتا نشاندهی ۽ ہم کیک و داتیان مرمنگ نا ہم پاک ہندن و حیدز ہیرنا دخیال ۽ کہ دشمن ہمو وخت
 یا ہموکان جوڑ مریک ہراڑے دوستی مرے۔ ایلو شاعر آتیا مبارز ہیر ہم زلم و زوراکي نامونا سلینگ

نا اُست ای تک دنگہ:

انت کس برے بدی ٹی تینا ای پتے کیوہ
 اے ظالم ناگلی ٹی تینا ای پتے کیوہ
 ہر دخت راست پاوہ دا تو کنا اصولے
 زکس مرے دوستی ٹی تینا ای پتے کیوہ
 دنیا تون سوچوہ ای ہر دم اوار تینے
 ہر دور ہر سدی ٹی تینا ای پتے کیوہ (39)

براہوئی زبان و ادب نا اسہ پین چا ہندار و پین اس عبدالقیوم بیدار ء اونا شاعری ٹی ہم مزاحمتی
 وراجی فکر ساڑی ء۔ بیدار تینا نوشت اٹ بزغرو پوریا گرتا پر چار ء کرسہ اوفتون یکجہتی نادرشانی ء داوڑ
 کیک

دا دھرتی نانن بھاتیکن
 پوریا گرتا سا تھی کن
 نن حقے ہلون یا اودے پھلون
 نم چارے ننے یا تیرے
 نن مہر و محبت نا قائل
 لڑتیٹی ننا مرنی شامل
 نن سیدھا سادہ سچاٹن
 نم چارے ننے یا تیرے (40)

مون مستی مزاحمتی وراجی فکر تون ہمگر نچ مر سہ وختس نن مزاحمتی یا قومی شاعری نا جابج ء الیہ تو
 ننے باز قومی ء مزاحمتی شاعر و شاعر یک نظر بریرہ دارداٹ نن دا پانگ کینہ کہ براہوئی ٹی ہر کسس

شاعری کرینے اونا رومانوی شاعری آن بیدا مزاجتی سوچ اٹ ہم گڑا نا گڑا اس لکھانے۔ مزاجتی ء
آشوبی شاعری نا پڑا ”پروفیسر منظور بلوچ“ نا پن زر زرو کا استار نا ڈول براہوئی شاعری نا آسمانا
گرو شک ایٹک :

منظور بلوچ نا شاعری تون وختس عبید اللہ نا ڈدی آتورا اوار تہما تو بلوچستان ناریک ء ملگزار
ٹیٹ بلوچ مخلوق نا جوزہ غانیٹ اسہ خا خراس بش کرے۔ منظور بلوچ نا شاعری تاشینک مروکا مسہ
کتاب ”برگشت ، استار ء تختس تینو ء شورا نک“ ٹی گڑا اس شاعری قومی ء مزاجتی سر حالانظر بریرہ
۔ (براہوئی آن بیدس منظور بلوچ اُردو ٹی ہم گڑا اس قومی مزاجتی شاعری کرینے)

مونا نکو وائے وطن

خالی چٹکو وائے وطن

مونگانن اخص زورے

چیوخت اسکا کس خن تورے

گام ٹ تینا گام اڑینگا

چاس گڑانی رہبر کورے

منظور بلوچ نا قومی ء آشوبی شاعری تے ٹی ”میری اسٹ ء دا بلوچستان ء ہم پنی ء نظم ء!

میری اسٹ ء ن کل اسٹ اُن

اپہ نی رنگ آ اُستاک اسٹو (41)

براہوئی مزاجتی ء قومی نوشتہ کارا تے ٹی اسہ قابل زکر ء پن اس حمید عزیز آبادی نا ء
عزیز آباد ہمیش تینا ڈھیہ نا باتی تے علمی و فکری شوندار کن چست کر سہ دا ڈا غار نا امن ء ایٹمی تابکا
ری ء جیٹ طیارہ غانیٹ لتا ڈوکا سا مراجیت و آمریت نا خلاف تینا شعر تیٹ مزاجت کرینے:

اونا اولیکو کتاب ”شپاڈ“ ہرا ٹی زیات شاعری مزاجتی ء قومی سر حالان تالان ء بلوچ ورناء خوانندہ

غا حلقہ غانیٹ جو انو پڈیرائی اس دوئی کرے:

حمید عزیز آبادی ناکلمی گشادنا بارواٹ ڈاکٹر لیاقت سنی دُن تبصرہ کیک ”حمید عزیز آبادی ورنہ شاعری آتیٹی بیرہ مزاحمتی و آشوبی شاعری نارداٹ چائنگک اونا تیوئی شاعری ہنداسر حال آتین بیرفوک ء ”شپاد“ مرے یا اونا ’اینونے دے دیگرے‘ ہراتیٹی براہوئی آشوبی شاعری ناوڑک آک دو بریرہ ”شپاد“ آن شعر آشوب کسے نامنہ بند:

زیب وطن نالوچ شپادے

ختک پروکوگور پرادے

وام کرینو میرنو اباک

گاؤ تخانو ہندنپادے

ایت ہنینی زندخرینے

کان ہرانگی ڈینڈفسادے (42)

مون مستی پنی آزا تکارو حیدز ہیر، حمید عزیز آبادی ناشاعری نابارواٹ پاہک ”حمید عزیز آبادی ننے ریکی امبار بیرہ دمب اسینا گواہی آن پیش تمنگ ناسخ ء ایتک۔ وطن نا امن امنی بہادری تن اور لائخی، اوارے، ایلیمی او قدر وقاعدہ نامیرا ثتن تینے گنڈنگ، سوگو سلنگ ناپن ء حمید عزیز آبادی نا اُست انالار، اونا کتاب و قلم نانچ آن تولوک آ خلیس آن واجب مس تودشمنی تینٹ زار ترخ مروے۔ شیطان تینٹ ہڈ و گڈ مروے۔ تڑوکو ایلیم اس لمہ غاتا فریاد آ اونا ننت دو آتموے، تینا آجی تے آشکی مروے، تو بہ کروے۔ پدینونجب پٹوے۔ تینا خمب انا خاخر ء کسفننگ کن پوسکونو تارنخ اس نوشتہ کروے: (43)

قبائلی جنگ و جیرہ غاک ہمیش راجی شوننداری ناپد خلنگ ناسبب مریرہ و قبائلی و تین پہ تین نا جنگ و جیرہ تاہر شاعر س تینا شاعری تیٹ مزاحمت ء کرسہ راج ء اسٹ ایلوتون مہرو مریبت، سنگتی، ایلیمی و سیوت ناکلہوتسونے دارداٹ گچینا شاعر سکل بلوچ، حمید عزیز آبادی ناشاعری ٹی ساڑی تین پہ تین قبائلی جیرہ ناگندانگاروہ نامزاحمت ناشیاء ٹی لکھک ”عزیز آبادی ہراتم تینا چند ناراج انا ذی آ قلم ارک توادو ناراج ٹی ساڑی طبقہ داری قبیلہ پرستی نا بیماریک و اوفتے آن پیدا مروکا ویلاتے

خوڑتی تے محسوس کر یسا قبائلی جھیڑہ غاتے اُلس رکن تباہی و بربادی ناسامان سرپند مریک انداوڑنا
بیماری تے آن تینا اُلس ء ہم بچنگنک خواہک:

جنگ جھیڑہ قتل کوش ء کونٹ شاعن اٹ مٹ

اے خدایا خیر ء کرنی رندنا ریسان تا: (44)

حمید عزیز آبادی ناگڑاس مزاحمتی و راجی شاعری ناوڑک دا ڈول و:

ڈغار آزل م قتل و کوش کیرہ

خڑینک آکو چڑہ شیموش کیرہ

کنا ملک کے بزغرتخانو

گنیرہ جائیدادے نوش کیرہ (45)

ڈاکٹر لیاقت سنی نانوشت نا فکریٹ ہم تینا ڈھیہ نامہرنا جوزہ ء تینا دھرتی آمر و کا ظلم نامزاحمت

ساڑی ء اوتینا خوددارنگا سوچ اٹ تینا راجی ھنکین ء دُن خواجہی کیک

ے سوغندتے دوئی ء

ہر عمر ہر وحی ء

دا ملک خواجہ نی ء

اے کان بلوچی ء

دا کان برا ہوئی ء

دا لمئی دوئی ء

دا ملک خواجہ نی ء

نی اُست ء پنت ایت ء

سوچاتے کر نصیحت

منف بدریلہ نی ء

داملك خواجه ئى ء

فرق تقسيم ء ئى گم نشانے ننا
 سختى سوري آن پُر داستانے ننا
 ڈاکٹر سنى ناسه پين مرغونو آشوبى نظم ء سيدنا گالاك
 گندے دتر نانا نوري نا ڈهيہ اٹ
 هييت ء دتر نانا نوري نا ڈهيہ اٹ
 زوم کس تتخانے اُستالغور نانشلوار بھلا دستار بھلا
 دهشت خليس اوڑ اتخونانشلوار بھلا دستار بھلا
 نانا انقلابى دودو ثقافتى شلوار بھلا دستار بھلا
 خامه چوئى زنده علامت شلوار بھلا دستار بھلا
 زنده مرے دارسم بلوچى شلوار بھلا دستار بھلا
 صدخه چناتا زنده رهنلگ
 پھانسى گھانا زنده رهنلگ
 پھيرى ئى ولدا تمانے دشمن
 دو آن هنر نانا نوري نا ڈهيہ اٹ

مزاحمتى و راجى نوشنتو كاتيٹ نوشكے راسكوه ادبى ديوان ناورناتے ئى اقبال زاہد ناپين ہم قابل
 زكر ء۔ او نانشاعرى ئى وطن ناعشيق ء محبت ، وطن ناباتى تون ظلم ء ناروائى كروكا استحصالى طبقه عان
 نفرت نا واضح ء كلھوئس تالانے۔

اقبال زاہد نانشاعرى نامونہ دارنگ ء ئى ء
 خيسئو لال ء سے ننا بيرك
 فكلر ء سے خيال ء سے ننا بيرك

لمہ دھرتی ناڈنگ وڈٹمن تا

مونا دیوال ء سے ننا بیرک

ننا عزت ءنگ و غیرت ء

پردہ سے شمال ء سے ننا بیرک (46)

دافتون اور اسہ پین ورناء شاعرئس عابد سلام ہم ارے کہ او فک مزاحمتی ء راجی شاعری کرینوے

ظالم تے بچ معاف کروئی اف داسا

حاکم تون انصاف کروئی اف داسا

نن کہن ملخ بے خون مرین

دے پانک پاشتاف کروئی اف داسا (47)

گل زمان گل ننا شاعری ٹی ننے مزاحمتی فکر ننا جتا و درو شمئس نظر بریک گل تینا نوشت اٹ ظلم

وزوراکا سڑدار ننا ظالما انکارویہ ننا مذمت ء کر سہ اودے راجی مجرم لکھکے

ارے مجرم ولے دستار خوانک

دا حاکم وخت ننا سنگسار خوانک

ہلا کو بسونے خلق نٹ درو آن

ضرور کاٹم نا او مینار خوانک

امر مٹیو ای دا قانون ء راج نٹ

کہ دزئس تینے ہم سردار خوانک (48)

براہوئی مزاحمتی شاعری نادامن اینونا داساڑی حالیت نٹ باز پراخ ء کہ اینو ہر بلوچ شاعرنا

شعرتیٹ ظلمان مزاحمت، سرزمین نامہر ء مابت قومی سوچ نادرک گلکے۔

کھٹیا

مزاحمت اسے ہند (ڈھیہ) اسے آتینا جون، بدن (وجود) نارکھ غسلا متی ناچھد نا پین ء۔ تینا راج نٹ مزاحمت ناسوب ء پنگ کن وختس راجی (معاشرتی) غسیاسی رویہ غا تا درک ءن خلیہ تو بلوچ قوم ناتاریخی حوالہ غا چندی روایتا ک اریر ارا فک بلوچ قوم ناچھار (شناخت) ء اراروایتا ک بلوچ قوم ء ایلو قوم تیان جتا کیرہ۔ بلوچ قوم نا پنی آگڑاس روایت دُنک مشور و کہ بلوچ تینانگ (ڈغار، نیازی، دستار، ریش) ء دو ہٹو ک ء کسفک یا کہک! بلوچ قول ء سے کن کا ٹم ءندر کیک، بلوچ ناخو کا تاس نُس دیر صد سال وفا) تاس نُس دیر صد سال وفا) ء، بلوچ تینا باہوٹ نٹ بروکا بندغ کن جان ء ایٹک!! (اندُن پین چندی روایتا ک مشور و) انداروایتا تارند بلوچ قوم فطرتا تارند تب ء خاص کر بلوچ نا نفسیات آاونا جغرافیائی چاگڑ دا اثر انداز ء کہ داڑے مشتا مخنکا گورچ ء ریکا تاباسنگا لیوار بلوچ نا تب نٹ چو خاخر نُس ڈکک ء بلوچ نا فطرت اٹ مش تاسیالی نا سوب سختی ء سوگوی توندی اوار ء ریکا تون ہمراہ داری ناسوب بلوچ اُس ٹی مہروانی ء خلکن تیبے مٹ ء ولے دا اڑ وخت حالات ناسوب ہم اوار ء کہ بلوچ تینا رکھ ء ننگ ء ٹی چلتن انبار سخت ء سوگو ء وختس بلوچ تون کس اگہ خلکنی کرے تو ہوتا ن۔ (1) ناریک انبار خلکن ہم مریک:

۔ (1) ہوتان: نوٹھے شارآن دے قبلہ ٹی پارہ غا خلق جمالدینی وخلق صاحبزادہ نا نیامٹ ریک نا بھلو بٹ نُس ہرانا بارواٹ دانثانی ایترہ کہ داڑے خلق نُس دمب مسونے اسے ہیئت نُس واضح مرے کہ نا اکثر مخلوق مزاحمتی وراجی شعرا تے ”انقلابی“ شاعری نا پین ایٹک تو انقلاب نا اسے جتا و معانی سے، اندُن مزاحمت نا جتا و معانی سے، داڑتوں اوار ہراموشعر ہرائی بیرہ وطن ء کفن نا قافیہ مس یاسپاہی ء شہید ء سینا پین مس تو نا مخلوق بلکہ نوشتو کا ک ہم داد ء انقلابی شعر ء شاعری پارہ ارار دغ سوچ ء سے کہ مزاحمتی شعر، انقلابی ء قومی، آشوبی شاعری ٹی فرق ارے:

بلکہ مزاحمتی شاعری کن امومزاحمت نا اصل سر حال (عنوان) نادر و ٹم نا خواست ناساڑی منگ ضروری ء! دانوشت نٹ اگہ ای نمونہ کلام ایٹوٹ تو داغٹ مزاحمتی سر حال نا نمونہ مفرور

ہر شعر تینا تاثر آن تینا دروشم ء کشک نامونا واضح مر یک۔ دا حوالہ غا اموشعراک ہرا فتنے ٹی تینا وطن
تون مہر و محبت نا اظہار ء، ہرا گل آتیٹ شاعر اک تینے وطن نامش و پٹ، ملکز ار، گھر و تار، بے
و بوچ تے نازیفنو او فتنے نن راجی شعر پانہ۔ اندا ڈول ہموشعراک ہرا فتنے راجی ہنکین آساڑی
ڈکھ و غم تا بیان ء ارمان و جوزہ سے تون کننگا نے نناخو کا او آشوبی شاعری اریر۔

حوالہ غاک

- 1: روزنامہ کشمیر عظمیٰ، ارشد حسین
- 2: روزنامہ کشمیر عظمیٰ، ارشد حسین
- 3: ادبی دنیا، سن رائے انور، انٹرویو تصنیف حیدر
- 4: وکی پیڈیا
- 5: سنی ڈاکٹر لیاقت، براہوئی پوسلنا شاعری (ص: 169-170)
- 6: قمبرانی نادر، سہ مائی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوئی مزاحمتی ادب نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 227)
- 7: قمبرانی نادر، سہ مائی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوئی مزاحمتی ادب نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 237-238)
- 8: سہ مائی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوئی مزاحمتی ادب نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 238)
- 9: حیات غنخوار، آجوتی دتر خواہک (ص: 23)
- 10: عزیز آبادی حمید، اینونے دے دیگرے (ص: 27)
- 11: نصیر میر گل خان، بلوچستان کی کہانی شاعروں کی زبانی (ص: 9)
- 12: قمبرانی نادر، سہ مائی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوئی مزاحمتی ادب نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 229)
- 13: براہوئی ڈاکٹر عبدالرحمن، براہوئی زبان و ادب کی مختصر تاریخ (ص: 128)
- 14: پروفیسر مینگل محمد یوسف چراگ تاک جون 2006 (ص: 17)
- 15: براہوئی ڈاکٹر عبدالرحمن، براہوئی زبان و ادب کی مختصر تاریخ (ص: 130)
- 16: قمبرانی نادر، سہ مائی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوئی مزاحمتی ادب نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 240)
- 17: براہوئی ڈاکٹر عبدالرحمن، براہوئی زبان و ادب کی مختصر تاریخ (ص: 97)
- 18: سنی ڈاکٹر لیاقت، براہوئی پوسلنا شاعری (ص: 71)

- 19: قمبرانی نادر، سہ ماہی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوی مزاحمتی ادب
نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 231)
- 20: قمبرانی نادر، سہ ماہی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوی مزاحمتی ادب
نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 232)
- 21: قمبرانی نادر، سہ ماہی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوی مزاحمتی ادب
نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 232)
- 22: قمبرانی نادر، سہ ماہی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوی مزاحمتی ادب
نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 246)
- 23: قمبرانی نادر، سہ ماہی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوی مزاحمتی ادب
نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 246)
- 24: قمبرانی نادر، سہ ماہی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوی مزاحمتی ادب
نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 246)
- 25: قمبرانی نادر، سہ ماہی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوی مزاحمتی ادب
نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 233)
- 26: کرد عبدالرحمن، شف گروک (ص: 13)
- 27: جمال دینی عبداللہ، شف گروک (ص: 18)
- 28: کرد عبدالرحمن، شف گروک (ص: 16)
- 29: سنی ڈاکٹر لیاقت، براہوی پوسکنا شاعری (ص: 74)
- 30: سنی ڈاکٹر لیاقت۔ براہوی پوسکنا شاعری (ص: 171)
- 31: قمبرانی نادر، سہ ماہی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوی مزاحمتی ادب
نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 233)
- 32: قمبرانی نادر، سہ ماہی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوی مزاحمتی ادب
نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 234-35)
- 33: قمبرانی نادر، شترہ گروک
- 34: تونی نوائے بولان، شمارہ 2، فروری 2007ء

- 35:قمبرانی نادر، سہ ماہی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوی مزاحمتی ادب
نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 235)
- 36:ڈاکٹر صابر عبدالرزاق شنیپول: (ص: 68)
- 37: سہ ماہی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوی مزاحمتی ادب
نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 253)
- 38: زہیر وحید، کونٹ
- 39: سنی ڈاکٹر لیاقت، براہوی پوسلٹا شاعری (ص: 251)
- 40: سہ ماہی پاکستانی ادبیات، اکادمی ادبیات پاکستان۔ بلوچی، براہوی مزاحمتی ادب
نمبر 1995ء، جلد 2، تاک 2 (ص: 253)
- 41: بلوچ منظور، شورانک
- 42: سنی ڈاکٹر لیاقت، براہوی پوسلٹا شاعری (ص: 172)
- 43: زہیر وحید، اینونسنے دے دیگرے (ص: 9)
- 44: بلوچ بسمل، اینونسنے دے دیگرے (ص: 13)
- 45: عزیز آبادی حمید، اینونسنے دے دیگرے (ص: 20)
- 46: عالم مسرور ناکیسٹ آک
- 47: دے نی تواریستونگ براہوی بیٹ
- 48: چراگ نوشکے، جون 2007ء (ص: 16)